

UNTO VESA

MILITARISTISIA LATTEUKSIA ELI SOTILAALLISIA
SOVINNAISUUKSIA

Parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö. Komiteanmietintö 1971: A 18

Sen kaltaisella mietinnöllä kuin parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö on, voi ajatella olevan neljä perusfunktiota. Ensisijaisesti ja ilmeisesti sillä on *suunnittelua ohjaava* tehtävä: »Selvittää, minkälaiset tehtävät puolustuslaitokselle tulisi asettaa turvallisuuspoliittisen kokonaisratkaisumme osana ja minkälaisiin sotilaallisiin suoritteisiin puolustuslaitoksen tulisi kyetä». Ilman *kunnollista tilanneanalyysia* ohjelman hahmottelu ei ole mahdollista; komiteatyöltä ei edellytetä 'tieteellisyyttä' sanan varsinaisessa merkityksessä, mutta siltä kai tulee voida edellyttää, etteivät esitetyt väitteet ole ristiriidassa tutkijoiden yleisesti tosiasioiksi hyväksymien väittämien kanssa. Kolmas ja tämältyypisistä selvityksestä puheenollen hyvin tärkeä on *kommunikaatiofunktio* ulkovaltoihin päin: johdonmukaisella tilanneanalyysillä ja määrätietoisella suunnittelulla voidaan välittää muille maille informaatiota

sekä omista kapasiteeteista että intentioista. Uskottavuuden ongelma on pienille ja puolueettomille valtioille aivan keskeinen; ne joutuvat varsin paljon luottamaan itsensä-toteuttavan ennustuksen ideaan: esittämällä aikomuksia kauan, johdonmukaisesti ja päättävästi toivotaan saatavan vieraat valtiot uskomaan valtion kykyyn ja haluun toteuttaa ilmoittamaansa politiikkaa vastaisuudessaakin.¹ Ja lopulta parlamentaarikkojen täytyy tietysti pyrkiä vastaamaan valitsijoidensa odotuksiin ja puolueidensa tarpeisiin esim. viemällä läpi puolue-elimissä hyväksytyjä kannanottoja. Sanottakoon tätä vaikkapa selvityksen *sisäpoliittiseksi* funktioksi. Luonnollisestikaan puolueet tai äänestäjät eivät ole ainoita sisäisiä ryhmiä, joiden odotuksiin komitean voisi olettaa vastaavan — esimerkiksi puolustusvoimat käyttäytyy Suomessa ikään kuin se olisi jokin omaehtoinen ja -tahtoinen painostusryhmä suhteessa valtiovaltaan.²

Hyväntahtoisesti lähtöhypoteesiksi voisi hyväksyä olettamuksen, että komitea on ensisijaisesti pyrkinyt siihen, mihin tehtävänanto sitä on velvoittanut (eikä esim. luomaan selvitystä sisäpoliittiseen kulutukseen). Niinpä komitean työn arvioinnin tulee lähteä tarkastelemaan niitä perusteita, joihin komitean esittämät suositukset nojaavat. Kuten edellä on todettu, kunnollinen suunnittelu edellyttää oikeaan osuvaa analyysiä maailmasta, sen rakenteesta ja tilanteesta, omasta lähiympäristöstä ja omista mahdollisuuksista. Mikäli tämä erittely on virheellinen, ei myöskään suunnittelu ole terveellä pohjalla. Sen sijaan virheellinen maailmankuvan hahmotus voi hyvinkin edistää muiden kahden funktion toteutumista.

Yleishavaintoina mietinnön *struktuurista* voi todeta seuraavat seikat: selvityksen kokonaisrakenne on varsin järkevä; siinä ei kuitenkaan kovin laajasti käsitellä ulkopoliitikan osuutta turvallisuuspolitiikassa eikä varsinkaan ulko- ja puolustuspolitiikan linkejä; kauppapolitiikkaa turvallisuuspolitiikan osana ei käsitellä lainkaan, myös taloudellinen ja henkinen maanpuolustus jätetään lähes huomiotta.

Yleishavaintona selvityksen *sisällöstä* toteaisiin, että siitä puuttuu kaikkien innovaatiohenki — ei niin etteikö komitea olisi kiitettävästi ja ilmeisen perusteellisestikin pohtinut erilaisia viime vuosina pinnalla olleita ajatuksia palkka-armeijasta aina siviilivastarintaan asti, vaan sikäli että komitea ei ole niistä omaksunut mitään aineksia, se ei ole omasta aloitteestaan luonut uusia ratkaisumalleja eikä luopunut mistään vanhojen ratkaisujen osista. Juuri tätä yleishenkeä kuvaisin otsikoin sanoin 'militaristisia latteuksia'. Korostan sitä, että käsitteellä 'militarismi' en suinkaan tarkoita mitään sodanlietsontaa tahi rauhanvastustamista tms. (sellaista ei toki mietinnössä ole, sellainen on muutenkin varsin harvinaista ja sellaista yhteiskunta pystyy kyllä kontrolloimaan), vaan yksinkertaisesti sitä, että *mietinnössä on hyväksytty kaikki sotilaallisen maailmankuvan peruselementit* niin ajatusten kuin kielenkin tasolla.³ On hyväksytty clausewitzilais-kahnilainen ajattelutapa, jonka mukaan sodan 'kannattavuus'-arviointi on eräänlaista kustannuslaskentaa hin-

toineen, riskeineen, voittoineen (ks. esim. s. 24).⁴ Latteuksilla taas tarkoitetaan 'tavanomaisen viisauden'⁵ kritiikitöntä hyväksymistä ja sen pukemista kulu- neen fraseologian ulkoasuun.

Mietinnön maailmankuva

Mietinnön perusteisiin kohdistuva arviointi voidaan jakaa kolmeen osalohkoon: komitean maailmankuvan kritiikki, sen sodan kuvan kritiikki ja sen Suomen turvallisuuspolitiikan doktriinin kritiikki.

Kuten edellä on todettu, mietinnön kivijalkana ovat kaikki sotilaallisen ajattelun kulmakivet, joista tässä ensi alkuun muutama esimerkki:

- a) *tyhjiöteoria*: »Ahvenanmaan merkitys tukialueena on entisestään selvästi vähentynyt, mutta sotilaallisena tyhjiönä sen asemaa pidetään lievissäkin selkkaustilanteissa edelleen sotilaspoliittisesti merkittävänä». (s. 19)
- b) *voimatasapaino-idean* äärimmäisen mekaaninen ja pitkälle viety käyttö: »Kun Euroopan voimatasapainon ylläpitäminen on kylmän sodan alkamisesta lähtien edellyttänyt Saksan kahtiajakoa, ei ongelman ydin, Saksan yhdistäminen, ole ollut realistinen pyrkimys». (s. 15)
- c) *luottamus aseiden voimaan*: luku IV.3 »kyky torjua Suomen alueelle tai sen kautta kohdistuvat hyökkäykset», jossa todetaan että »viime vuosina kehitetty alueellinen puolustusjärjestelmä luo tarkoituksenmukaisen pohjan puolustusvoimien tehtävän suorittamiselle»; tämä kuitenkin edellyttää materiaallisen valmiuden kohottamista, jota komitea ehdottaa. (luku IV.5.)
- d) *autoritaarisuus*: kansalaisten mielipiteistä tehty tutkimus on vain liitteenä, josta ei vedetä yhtään johtopäätöstä (vaikka demokraattisen yhteiskunta- dealin mukaisesti politiikan tulisi olla lähtöisin kansasta); päinvastoin, komitea suosittaa juuri sellaisia toimenpiteitä joita kansa vastustaa (esim. 50 % tutkituista oli sitä mieltä, että puolustusmenot tulisi säilyttää ennallaan tai vähentää niitä, 46 % kannatti lisäämistä; komitea ehdottaa lisäämistä). Tämä on tietysti luonnollista ja hyväksyttävää välillisen demokratian ja vapaan mandaatin maassa, mutta sotii silti tiettyjä ideaali- prinssiippejä vastaan.⁶ Väestö on komitealle vain objekti, johon voidaan vaikuttaa: »puolustusvoimain on omalta osaltaan edistettävä maanpuolus- tustahtoa kohottavaa toimintaa» (s. 26): Järkevästi komitea kyllä toteaa, että mitään erityistä maanpuolustusideologiaa ei tarvita, vaan että kansa- laisten on saatava asiallista tietoa Suomen turvallisuuspolitiikasta (s. 37), mutta tähän on tietysti turha toive, niin kauan kuin informaation levit- täminen on puolustuslaitoksen tai siihen integroitujen järjestöjen tehtä- vänä.

- e) Onpa komitea hyväksynyt ateenalaisten laulun periaatteenkin tarjoamalla ensisijaisesti nuoret miehet vaarallisiin paikkoihin: »ratkaisuun on pyrittävä varustamalla pääosa joukoista liikkuviksi ja tulivoimaisiksi sekä varamalla niitä varten reservin nuorimmat ikäluokat». (s. 30)

Paitsi sotilaallista ajattelutapaa, komitea on puhdaslinjaisesti omaksunut *länsimaisesti asennoituvan* tarkastelutavan, joka ilmenee esim. seuraavasti:

- f) *mekaaninen symmetrisyys suhtautumisessa suurvaltoihin* ikäänkuin niiden rooli ja käyttäytyminen kansainvälisessä järjestelmässä olisi samanlaista. Tämä ilmenee esim. jatkuvana viittauksena 'supervaltoihin'. Mitään eroa ei tehdä imperialistisen ja sosialistisen suurvallan välillä. Tämä on luonnollista tasapuolisen puolueettomuuden uskottavuuden luomisen kannalta, mutta tekee vähän koko maailmanpoliittisen erittelyn ilmassa leijuvaksi. Suurvaltojen samankaltaisuuden imagen luomiseksi mietintö ensinnäkin
- g) *käsittelee Yhdysvaltoja silkkikäsinein*: Tämä ilmenee kautta linjan ja lukijalle jää selvä vaikutelma myönteisestä suhtautumisesta USA:n toimintoihin. Sielläkin missä sen toiminta on ollut barbaarisinta, komitea siloittelee asian: »(sotilasmienojen) 1960-luvun keskivaiheilla tapahtunut jyrkkä nousu selittyy suurelta osalta Vietnamin tapahtumien perusteella, jolloin Yhdysvallat tuli aktiivisesti tämän sodan osapuoleksi» (valppaampi historian tarkastelu olisi kertonut, että Yhdysvallat 1950-luvun puolivälistä asti tuki Etelä-Vietnamia ase-in, sotilaallis-in neuvonantaj-in ja myöhemmin vastaisse-in ja että USA oli alun alkaen (jo Ranskan vallan aikana) »aktiivinen osapuoli»;⁷ 1960-luvun puolivälin muutosta olisi voinut kuvata esim. siirtymiseksi aktiiviseen Pohjois-Vietnamin pommittamiseen).
- h) *Neuvostoliiton roolin kaikinpuolinen minimoiminen* on ehkä yllättävää kun ottaa huomioon YYA-sopimuksen olemassaolon, mutta tosiasia on, että mietinnössä ei ole ainoatakaan viittausta Neuvostoliiton taholta (sitten vuoden 1954 Molotov-in ehdotuksen) tul-leisiin kansainvälisen tilanteen parantamishdотuksiin. Sen ainoan kerran kun Neuvostoliitto tämän tyyppisten ideoiden yhteydessä mainitaan, se tapahtuu sivulla 16: »Neuvostoliitto on myönteisessä mielessä palannut NATO:n ministerineuvoston vuonna 1968 tekemään esitykseen neuvotella tasapainoisesta, molemminpuolisesta joukkojen vähentämisestä Euroopassa ja on keväällä 1971 esittänyt asian ottamista käsiteltäväksi». — Tässäkin siis kiitellään Neuvostoliiton tarttumista NATO:sta lähteneeseen ideaan, (joka sitä paitsi on rakenteellisesti lännelle edullinen).⁸
- i) *Kiinasta huolestuminen*: »Erityisen vakavuuden Kiinan politiikalle antaa sen sotilaallisen voiman merkittävä lisääntyminen» (s. 10). (Kiinan osuus maailman varustelumenoista 4,3 %, Yhdysvaltain 44,3 % ja Neuvostoliiton 23,4 %).

On selvää, että edellä esitetty ei mitenkään olennaisesti järkytä komitean työn perusteita. Sotilaallisen tarkastelutavan hyväksyvä ja länsimaalaisesti asennoituva selvitys voisi hyvinkin käydä Suomen turvallisuuspolitiikan perustaksi, jos perusteissa ei olisi virheitä. Komitean työssä niitä kuitenkin on ja ne liittyvät ennen kaikkea komitean *sodan kuvaan* ja maailmanpoliittisen tilanneanalyysin perusteella tehtyihin *johtopäätöksiin*.

Virheet sodan kuvassa ja johtopäätöksissä

Komitealla ei ole mitään yleisesitystä siitä, millaiseksi se on käsittänyt nykyaikaisen sodan luonteen, mutta luvusta »ydinaseiden ja tavanomaisen aseistuksen maailma» sekä hajamaininnoista muissa yhteyksissä sen voi rekonstruoida.

- j) *Ydinaseet*: Komitea toteaa, että 1950-luvun strateginen doktriini oli massiivisen koston periaate, mutta antaa sen päättymisestä tällaisen mielikuvan: »Varsinaisesti tämän vaiheen voidaan katsoa päättyneen Kuuban kriisiin, jonka jälkeen massiivisen ydinsulun mahdollisuus jäi taustalle. *Molemmat suurvallat tekivät johtopäätöksen, ettei ydinaseiden käytöllä olisi mahdollista saavuttaa järjellisiä poliittisia päämääriä.*»* (s. 9). Niinkuin komitean sotilasasiantuntijat ainakin tietävät (ja niinkuin komitea taas toisessa yhteydessä toteaa), massiivisen koston periaatteesta siirryttiin joustavan vastaiskun periaatteeseen juuri siksi, että edellinen oli käynyt epäuskottavaksi ja *joustavuudella haluttiin säilyttää ydinaseiden käyttömahdollisuus ja siten niiden pelotusvoiman uskottavuus*. Tämä lipsahdus on todennäköisesti tahallinen, jotta mietinnön sotilaspoliittisen tarkastelun päätelmä ydinsodan vähentyneestä todennäköisyydestä (s. 28) näyttäisi jotenkin oikeutetulta ja jotta toisaalta sellaisten tilanteiden todennäköisyys, joissa Suomen kokaisen maan massa-armeijalla voisi arvella olevan jotakin käyttöä, näyttäisi suuremmalta (suhteessa muihin mahdollisuuksiin).
- k) *Biologiset ja kemialliset aseet* on mietinnössä käsitelty kaikkein huolimattomimmin: »Kemiallisia aseita on viimeksi laajassa mitassa käytetty ensimmäisessä maailmansodassa. Sen jälkeen niitä eri muodoissa on käytetty pienemmissä sodissa myös toisen maailmansodan jälkeen. Näiden aseiden kehitys kolmen viime vuosikymmenen aikana on ollut erittäin nopea. Samalla ovat kuitenkin myös puolustusmenetelmät ja -välineet kehittyneet. Siviiliväestöä on pidettävä enemmän alttiina kemiallisten aseiden vaikutuksille kuin taistelujoukkoja. Näiden aseiden levittäminen pitkillä

* Kaikki artikkelin kursivoinnit uv:n.

etäisyyksillä edellyttää lentokoneiden käyttöä. Sen vuoksi niiden teho siviiliväestöä vastaan on pienehkö valtioissa, joissa on hyvä ilmapuolustus.» (s. 11). Ensinnäkin kemiallisia aseita on viimeksi käytetty laajassa mitassa Vietnamissa, joka Vietnamin kansan kannalta ei ole mikään 'pienempi' sota, vaan totaalinen; tämän seikan olisi komitealle pitänyt olla hyvin relevantti. Toiseksi, kemiallisten aseiden levitys ei edellytä lentokoneita, vaan esim. muutamia tehokkaita matkalaukkumiehiä.⁹ Ja kolmanneksi, kuten komitean sotilasasiantuntijat hyvin tietävät, sellaista ilmapuolustusta ei olekaan, joka pystyisi tekemään ilmahyökkäysten vaikutukset 'pienemmiksi'.¹⁰ — Yhtä huoleton ja vähättelevä kuva annetaan biologisista aseista.

- 1) 'Tavanomaiset aseet': koska komitea erilaisin tempuin on päätenyt pitämään sellaista tavanomaista sotaa, jossa Suomi ei olisi suurvaltojen päätösmintasuunta ja jossa tätä maata vastaan toimivien voimien käytöllä »on todennäköisesti myös aikarajoja», sellaisena, johon Suomi lähinnä voisi joutua vedetyksi mukaan, olettaisi, että se olisi erityisen huolellisesti paneutunut selvittämään tavanomaisen sodan luonnetta ja nykyisiä 'tavanomaisia aseita'. Mutta päinvastainen on tilanne. Todetaan, että »tavanomainen aseistus on laadullisesti parantunut» (s. 11), että taisteluvälineistö on jatkuvasti teknistynyt, mm. elektroniikan osuus noussut, että tavanomaisin asein käytävän sodan kannalta välttämättömien asejärjestelmien kustannukset ovat jatkuvasti nousseet; »samalla tosin aseyksiköiden teho on parantunut ja määrällinen tarve vähentynyt» (s. 33)

Mutta komitea ei ole lainkaan käsitellyt sitä, minkälaista ns. tavanomainen sota tätä nykyä olisi; sen skenaarioista käy ilmi, että klassiseen tapaan varaudutaan edelliseen sotaan: »Vaikka omaa puolustusvalmiutta olisikin kohotettu, ei voida laskea, että puolustustaistelu voitaisiin aina käydä yhtenäisillä puolustuslinjoilla. Hyökkääjän syvät läpimurrot ja vaihtelevat tilanteet ovat tapahtumille luonteenomaisia» (s. 30): Komitean olisi ollut syytä syventyä joko tavanomaisin asein käytävän sodan luonteesta tehtyihin tutkimuksiin¹¹ tai nykyiseen käytäntöön (esim. Vietnamissa).¹²

Tästä seuraa luonnollisesti, että esim. materiaalsen tilan kohentamisehdotuksissa mekaanisesti esitetään, mitkä aseet ovat yli-ikäisiä ja esitetään niiden uusimista ajanmukaisilla, suuremmin pohtimatta niiden käyttökelpoisuutta ja tarpeellisuutta Suomen strategiassa. Toisella tavalla tämä sama asia ilmenee eräässä niistä lukuisista perusteluista, joilla komitea hylkää siviilivastarinnan. Mietinnössä todetaan näin: »Aseettoman vastarinnan mahdollisuuksia on tarkasteltava myös kansainvälisen oikeuden näkökulmasta. Vaikka monet sen keinoista eivät sellaisenaan ole rangaistavia, niin kansainvälisten normien puuttuminen antaa miehittäjävaltiolle varsin vapaat kädet määrittäessä aseettomaan vastarintaan suhtautumista. Mikäli siviiliväestöön kuuluva syyllistyy aseettomaan, mutta miehittäjävaltion silti rangaistavaksi määrittelemään tekoon, voidaan häntä rangaista eräin

- edellytyksin jopa kuolemantuomiolla» (s. 24—25). Ensinnäkin käy ilmi, että tuossa ei pohdita kansainvälisen oikeuden normistoa ko. asiassa, vaan esitetään eräs arvio mahdollisista poliittisista realiteeteista. Ennen kaikkea on kuitenkin huomattava kappaleen osoittavan, *ettei ole lainkaan vauvautettu ajattelemaan siviiliväestön asemaa nykyaikaisessa sodassa* eikä sitä, missä määrin kansainvälinen oikeus sitä pystyy suojaamaan. Komitean on täytynyt olla tietoinen siviiliväestön kohtaloista esim. Korean sodassa tai Vietnamsissa, jossa on tietoisesti siviiliväestöä terrorisoimalla ja tuhoamalla pyritty poliittisiin päämääriin (vaikka kansainvälinen oikeus sen kuinka kieltäisi).
- m) Tavanomaisen sodan selvittämättömyys selittää osaltaan sen, *ettei komitea ole juuri lainkaan perustellut maavoimiin perustuvan massa-armeijalinjan säilyttämistä* (jota merialueiden, ilmatilan ja rajojen puolueettomuusvartiointi ei edellytä). Selvä prioriteetin antaminen puolueettomuusvartiointille — mikä olisi realistisesti arvioiden mahdollista puolustuspolitiikkaa — mahdollistaisi asevelvollisuusajan lyhentämisen, mutta tätä komitea ei pohdi (ystävällisesti kyllä toteaa nykyisen ajan olevan riittävä — edellyttäen että koulutusaika käytetään tehokkaasti).
- n) *YYA-sopimus* on Suomen turvallisuuspolitiikan kulmakivi; se on luonut mahdollisuudet sekä puolueettomuuspolitiikalle että tiettyjen ehtojen ehdolistamille sotilaallisille yhteistoimille. Komitea on mietinnössään erityisesti pyrkinyt korostamaan sopimuksen puolueettomuuslausuman merkitystä, muttei ole lainkaan tarkastellut niitä mekanismeja, joilla sotilaallinen yhteistyö voisi käynnistyä. Näin siitakin huolimatta, että mekanismin vakavasti mainitseminenkin voisi tehostaa sopimuksen ennakkoehkäisevää vaikutusta, joka sillä kuitenkin todetaan olevan. — Komitea väittää, että *YYA-sopimuksessa on »selvästi julkilausuttu velvollisuus ryhtyä aseelliseen vastarintaan»*, vaikka näin ei ole. Kansainvälisen oikeuden mukaan 'käytettävissä olevat voimat' ei merkitse mitään absoluuttista velvoitetta valtiolle.¹³
- o) *Johtopäätökset Euroopan tilanteesta* ovat kaikkein kummallisimmat ja mitätöivät koko maailmanpoliittisen katsauksen sinänsä hyödyllisen ja varteenotettavan idean. On äärettömän epäloogista ryhtyä ehdottelemaan varustautumisen lisäämistä aikana, jolloin komitean mukaan *Suomen kansainvälinen asema on kehittynyt suotuisasti (s. 20), rajoitettujen alueiden strateginen yleismerkitys vähentynyt (s. 20), maamme turvallisuuspoliittinen asema lujittunut (s. 8) jännitys Euroopassa selvästi lieventynyt (s. 15) ja Suomi Itämeren suunnalla jäänyt loitommaksi sotilaallisista painopistealueista (s. 20)* ja jolloin — vaikka komitea ei sitä mainitsekaan — muut Euroopan pienet ja puolueettomat maat suunnittelevat aseistuksensa ja varustautumisensa rajoittamista. Lyhyesti sanottuna, on pelot-

tavaa, että hillityltä näyttävä parlamentaarinen komitea ehdottaa sotilasmienojen lisäämistä kansainvälisen tilanteen laukeamisen aikana; voi vain kuvitella mitä samantapainen komitea suosittelisi sotilaallisen maailman kuvansa premissien pohjalta kireän ilmaston ajanjaksoina.

Vähäisemmät virheet

On luonnollista että kun analyysiin sisältyy virheitä tärkeissä asioissa, niitä on vähäisimmissäkin, ts. lauselmassa, jotka eivät olennaisella tavalla järkytä komitean selvitystyön perusteita.

- p) *Rauhanturvaamistoiminta*: »YK:n mahdollisuuksia tehokkaaseen rauhanturvatoimintaan rajoittaa osaltaan se, ettei Kiinan kansantasavalta ole maailmanjärjestön jäsen» (s. 13). On pikemminkin syytä olettaa, että ellei Kiinan ideologia nyt jostakin kummallisesta syystä muutu lähiaikoina, se tulee suhtautumaan YK:n 'rauhanturvaamistoimintaan' kielteisemmin kuin ehkä mikään muu maa tähän asti: onhan YK käyttänyt joukkojaan tavalla, joka Kiinasta on näyttänyt sekaantumiselta kansojen sisäisiin asioihin tai jopa tukahduttanut kansojen oikeutettuja pyrkimyksiä.¹⁴
- q) *Aseidenriisunnan ja -valvonnan* käsitteleminen yhdessä nipussa on todennäköisesti harhaanjohtavaa; olisi ollut syytä todeta ainakin, että aseidenriisuntaa ei ole yhdelläkään valtiosopimuksella edistetty; saattaapa liiallinen huomion keskittäminen aseidenvalvontaan jopa olla este todellisille aseidenriisuntaponnisteluille. Niinpä esim. *Galtung* on katsonut, että valvontaneuvotteluilla lähinnä pyritään tyynnyttämään maailman yleistä mielialpidettä sekä toisaalta tekemään mahdolliseksi vanhojen asejärjestelmien korvaaminen uusilla (ja vaarallisemmilla).
- r) *Kolmas maailma* on komitean mukaan »ollut useimpien viime vuosien kriisien ja sotien tapahtumapaikkana. Tästä huolimatta sen oma sotilaallinen merkitys on taloudellisen ym. kehittymättömyyden vuoksi koko maailman kannalta vähäinen. Vain jos siitä tulee supervaltojen kiistakapula, sillä on merkitystä» (s. 14). Paitsi ettei tämä näkemys pysty tarjoamaan muuta kuin kehäpäätelmän ko. sodista ja niiden syistä, siinä unohdetaan, että kolmannen maailman maat ovat suurille sotilasvaltioille, erityisesti USA:lle, korvaamattoman tärkeä strategisten raaka-aineiden lähde.¹⁵
- s) '*Euroopan turvallisuusyhteisö*' on jokin, jota »hallitsevien liittoutumien vuorovaikutus on etenkin jännityksen ollessa suurimmillaan ollut pääosin NL:n ja USA:n välistä» (s. 15). Komitean valtio-oppineet tietävät hyvin 'turvallisuusyhteisön' käsitteenä määritelmänsä mukaan viittaavan yhteisöön, jossa ei ole sen paremmin liittoutumia, jännitystä kuin varustautumistakaan. Eurooppa ei tietysti ole sellainen yhteisö.

Fraseologiaa, epäselvyyksiä

Uusien ratkaisujen puuttuminen heijastuu myös kielen latteudessa, mikä saattaisi johtua siitä, että samoja peruslauseita toistelemalla uskotaan lukijoiden vakuuttuvan myös sisällöstä; se voisi johtua myös siitä, että on rakennettu mietintöä lause lauseelta äänestäen niinkuin YK:ssa ja pyritty miellyttämään eri tahoja (minimoimaan eriävät mielipiteet) tai sitten mietintö heijastelee vain yleensä poliittisen kielenkäytön madaltumista (mistä itse kukin voi vakuuttua lukemalla eduskunnan pöytäkirjoja). Johtuupa mistä syystä tahansa, tässä joitakin esimerkkejä:

- t) »geopoliittinen asemamme suurvaltapolitiisessa voimakentässä»
- u) »riittävä ulkoinen turvallisuusvaikutus»
- v) »suuri arvo on jo sillä, että YK:n kokouksissa eri valtioiden johtavat valtiomiehet voivat neuvotella keskenään» (s. 13)
- x) »nämä taktiset ydinaseet ja niiden varastoiminen Euroopan alueelle ovat herättäneet myös arvostelua, koska strategian onnistumisesta ei kaikilla tahoilla olla vakuuttuneita» (s. 12)
- y) »kehitysyhteistyö tulee vielä kauan tarjoamaan valtavan toimintakentän. Tässä ei ole kysymys pelkästä avun antamisesta, vaan rikkaiden ja köyhien maiden välisten erojen tasoittamisesta» (s. 14)
- z) »kolmannen maailman taloudellinen tasapainottomuus ja siitä syntyvät ideologiset ristiriidat lisäävät jännitystä» (s. 14)
- å) »Välimeren alueen kansainvälispoliittista kuvaa monimutkaistaa sisäpoliittinen tilanne eräissä Välimeren maissa» (s. 16)
- ä) »maanpuolustukselle myönteisiä asenteita moniarvoisessa yhteiskunnassa, jolle on yhä enemmän tunnusomaista kansainvälisten aatevirtausten taloudellisen ja sivistyksellisen yhteistyön aiheuttamat vaikutukset» (s. 37)
- ö) jne.

Syntyy sellainen vaikutelma, että eräät ylläesitettyt sitaatit ovat mietinnössä vain, jotta siellä olisi jotakin kaunista ja tärkeää oikeista asioista (esim. v, y), mutta samalla on pidättäydytty kytkemästä niitä vähäisimmälläkään linkillä Suomen turvallisuuspolitiikan kuvioihin.

Mietinnön ansiot

Edellä olen käsitellyt ja korostanut niitä seikkoja, jotka mietinnössä käsitykseni mukaan ovat virheellisiä. On kuitenkin todettava selvästi, että komitean työssä on lukuisia ansioitakin. Valitettavasti ne ovat kuitenkin jääneet enemmän tai vähemmän irrallisiksi oivalluksiksi, jotka eivät ole vaikuttaneet

itse suunnitteluun ja 1970-luvun puolustuspolitiikan hahmottamiseen. Kirjattakoon nämä ansiot tässä lyhyesti (yleensä mietinnöstä esitetyt arviot ovat painottaneet yksipuolisesti näitä plussapuolia).

- I *Kansainvälispoliittisen analyysin esittäminen* ei perinteellisesti aina ole kuulunut suomalaisen puolustuspoliittisen suunnittelun yhteyteen; useinkin on vain todettu varustautumista koskevat valtiosopimukset, aseistuksen nykytila ja sitten esitetty jokin vaatimus ilman sen kummempia perusteluja. Parlamentaarisen puolustuskomitean näkemys siitä, *miten* turvallisuuspolitiikka pitäisi rakentaa on terve: ensin kansainvälisen järjestelmän ja oman geopoliittisen ympäristön tendenssien erittely, turvallisuuspolitiikan tehtävät ja edellytykset ja sitten vasta näille rakennettava puolustuspolitiikka organisatorisine ja materiaalisine ratkaisuihin.
- II *Ulkopolitiikan ensisijaisuus* turvallisuuspolitiikan kokonaisuudessa on luonnollisesti (onneksi) todettu. Sen sijaan mietinnöstä ei käy ilmi, että komitea olisi pohtinut, mitä vaikutuksia Suomen noudattaman ulkopolitiikan uskottavuuteen on puolustuspolitiikkaan esitetyllä muutoksella, joka merkitsee suuntautumista pois päin omaleimaisesta alhaisen varustautumisen ratkaisusta.¹⁶
- III *Kansalaisten turvallisuuspolitiikasta esittämien mielipiteiden* tutkiminen ja ennen kaikkea tietysti *julkistaminen* on luettava ansioksi komitealle. Tosin on todettava, että liitteessä esitetyt suorat jakautumat eivät paljon kerro ja voidaan myös olettaa, että henkisen maanpuolustuksen toimesta ko. lukuja tullaan käyttämään väärin: aineksina asennemanipulaatioissa, jonka tavoitteena on saada kansalaiset luopumaan puolustuslaitoksen 'harhaoppisiksi' arvioimista mielipiteistä.
- IV *Sotien syiden* komitea on paikka paikoin ymmärtänyt olevan jossakin kokonaan muualla kuin voimapolitiittisissa kentissä ja tyhjiöissä. Niinpä se on esim. YK:n yhteydessä todennut sen toiminnassaan poistavan sotien taloudellisia ja sosiaalisia syitä (s. 14); se on myös oivaltanut aliehkityneiden maiden aseman kansainvälisessä talousjärjestelmässä olevan rakenteellista väkivaltaa (s. 14), EEC-neuvotteluilla ja ratkaisuilla todetaan olevan ehkä myös turvallisuuspoliittisia vaikutuksia (s. 17) jne., mutta jälleen voidaan todeta, että komitea ei ilmeisesti katso näillä seikoilla olevan mitään suoranaista merkitystä Suomen turvallisuuspolitiikan kannalta.
- V *Pohjois-Euroopan tilanteen analyysi on varsin järkevä.*
- VI *Puolustusvoimien kansanvaltaista kontrollia* koskevat ehdotukset ovat luonnollisesti tarpeellisia ja kaiken kiitoksen ansaitsevia, mutta ehdo-

tuksessa on kuitenkin jääty puolitiehen; seuraava vastaava komitea tai eduskunta korjannee tilanteen.

VII Ym.: Selvityksessä on pikku oivalluksia siellä täällä.

Tulostase

Arvioinnin alussa esitin neljä perusfunktiota, jotka tällaisella mietinnöllä voi katsoa olevan. Edellä olen pyrkinyt osoittamaan, että selvityksessä on liiaksi vajavaisuuksia, jotta se voitaisiin katsoa validiksi analyysiksi. Loogisesti tämä merkitsee myös sitä, että selvitys ei sovellu 1970-luvun puolustuspolitiikan ohjenuoraksi.¹⁷ Jäljelle jäävät kaksi kommunikaatiofunktiota: ulkovaltoihin ja sisäisiin ryhmiin suuntautuvat.

Mietinnössä on selväpiirteisesti korostettu aseistetun puolueettomuuden mallia ja korostettu voimallisesti YYA-sopimuksen puolueettomuudelle luomia edellytyksiä. Tämä vastannee hyvin niiden valtioiden odotuksia, joiden etujen mukaista on Suomen puolueettomuuden 'tasapuolisuus'. On myös oletettavissa, että Neuvostoliitto todennäköisesti mielellään näkisi YYA-sopimuksen yhteistyöartiklalle pantavan suurempaa painoa, jolloin sen näkökulmasta katsottuna nykyisen linjan jatkumisen uskottavuus olisi suurempi. Ilmeisesti myös muissa maissa poikkeaminen tähän asti noudatetun alhaisen varustautumisen ratkaisusta voidaan katsoa muutokseksi Suomen turvallisuuspoliittiseen kokonaisratkaisuun ja voinee se myös muuttaa hivenen Suomen ulkopoliittikan imagea.

Lopulta on tarkasteltava mietinnön sijoittumista sisäpoliittisiin kuvioihin. Kolmea eriävää mielipidettä (kok., SMP, SKDL) lukuunottamatta mietintö on yksimielinen. Jos otetaan huomioon, että kokoomuksen edustajat nimenomaisesti ilmoittavat hyväksyvänsä mietinnön muilta kuin perushankintoja koskevilta osin ja että Vennamon mielipide protestoi terminologiaa vastaan, havaitsemme, että kokoomuksesta SDP:hen kaikki suomalaiset puolueet ovat hyväksyneet samanlaisen maailmankuvan ja siitä johdettavat turvallisuuspoliittiset toimenpiteet. Se on varsin hämmästyttävä tulos ja ansaitsee pari kommenttia. Käsittääkseni tämän yksimielisyyden saavuttamiseen on vaikuttanut mietinnön edellä kuvattu kompromissiluonne: on esitetty sotilaallinen, länsimaisesti asennoituva maailmankuva, joka on ollut oikeiston (ja sotilasjäsenten?) mieleen, mutta ratkaisuksi hyväksytty keskiryhmien suosima, PV-ohjelmasta tingitty varustelusuunnitelma. Mielestäni tämä kompromissiluonnekaan ei pysty kuitenkaan selittämään sitä että SDP:n edustajat ovat hyväksyneet mietinnön sellaisenaan, sillä se ei kyllä vastaa sosiaalidemokraattien turvallisuus- ja rauhanpoliittisia näkemyksiä ja ohjelmia. SKDL:n edustajien eriävä mielipide ansaitsi erillisen tarkastelun; lyhyesti todettakoon kuitenkin että kaikkine ansioineen ja puutteineen ja epäselvyyksineenkin se on realistisempi kuin mietintö.¹⁸

LÄHDEVIITTEET

¹ Tällaisista itsensä-toteuttavista ennusteista ks. esim. Klaus Törnudd, Finland and Economic Integration in Europe, Cooperation and Conflict 1, 1969, s. 70—71.

² Ks. esim. Aimo Pajunen, Tarvitaanko meillä parlamentaarista puolustuskomiteaa?, Maanpuolustuslehti 5, 1968.

³ Suppeissa määritelmissä militarismia pidetään sotakiikhoiluna tms., mutta useimmat tutkijat käyttävät huomattavasti laajempia määritelmiä. »Militarism, roughly defined as the belief in military deterrence, or the reliance on military strength to defend one's nation and its values, or aggressive foreign policy...», William Eckhardt and Alan G. Newcombe, Militarism, personality, and other social attitudes, The Journal of Conflict Resolution, 2, 1969, s. 210. Noel-Bakerin mukaan nykyajan tyyppillinen militaristi on »oikeamielinen siviilihenkilö, joka järkeilee...» esim. »...että ydinsota kuvailaan yleisesti turhan sietämättömäksi», hän »puhuu enimmäkseen säyseästi ja valittavaan sävyyn» jne. Ks. Philip Noel-Baker, Tässä on oltu ennenkin, teoksessa Jos suursota syttyy, Raportti uusista tuhoaseista, Porvoo 1969, s. 231—245, erityisesti 233—234 ja 237—238.

⁴ Ks. esim. Anatol Rapoportin esipuhe Carl von Clausewitzin teokseen On War, London 1968, tai Ilkka Niiniluoto, Sodan filosofiasta, Parnasso 8, 1970, s. 502—510.

⁵ Ks. John Kenneth Galbraith, Runsauden yhteiskunta (luku Tavanomaisen viisauden käsite), s. 40—53, Tampere 1969.

⁶ Ks. esim. Jan-Magnus Jansson, Frihet och jämlikhet s. 440, Lovisa 1952.

⁷ Esim. Pentagonin paperit alkavat sanoin: »For most of the past 20 years, directly or by proxy, the United States has been waging war in Indochina», The Pentagon Papers, Introduction, s. IX, New York 1971.

⁸ Ks. esim. Raimo Väyrynen, Prospects for the Arms Limitation Talks: Negotiations, Asymmetries and Neutral Countries, Coexistence 1, 1972 (forthcoming).

⁹ Ks. Marcel Fetizon ja Michel Magat, Kemiallisten tuhoaineiden varasto, teoksessa Jos suursota syttyy, s. 141—158 (erityisesti s. 157).

¹⁰ »Saksan ilmapuolustus pudotti keskimäärin noin 5 % anglo-amerikkalaisten pommitusmuodostelmien koneista. Vaikka puolustuksen tehoa voitaisiin nykyään ehkä huomattavastikin lisätä, riittäisi jo muutamien pommituskoneiden tai ohjusten menestyksellinen hyökkäys erittäin suurten tuhojen aikaansaamiseen», Risto Hyvärinen, Aseidenriisuntaongelma ja ydintaisteluvälineet, s. 49—50, Helsinki 1964. Ilmatorjunnan tehostamisesta ja sen neutraloinnista, ks. myös André Beaufre, 1980-luvun taisteluketät, em. Calderin teoksessa, s. 17—18.

¹¹ André Beaufre, ma. s. 11—26; monet muutkin samassa teoksessa olevat artikkelit käsittelevät 'tavanomaista sotaa' ja osoittavat selvästi, ettei siinä ole perinteellisessä mielessä tavanomaista.

¹² Time 5.7.1971 kertoo, että eräs syy tri Daniel Ellsbergin 'heräämiseen' oli järkytys, jonka hän koki käydessään Vietnamissa ja havaitessaan, että kaikki se mikä Pentagonin ja Randin laboratorioissa näytti ansiokkaalta, isänmaalliselta akateemiselta askartelulta, paikan päällä merkitsi raakaa tuhoamissotaa; että 'free-fire-zone' oli alue, jolla sai ampua kaikkea liikkuvaa, että 'body-count' merkitsi surmattujen ihmisten laskemista jne.; tyhjällä kaunistelevalle teknisellä kielellä he olivat suggeroineet jopa itsensä olemaan tajuamatta mitään siitä mitä todella tapahtuu.

¹³ Ks. esim. J. G. Starke, Introduction to International Law, 6. ed. s. 465—466, London 1967. Kenr.maj. Lauri Sutela: »Kun YYA-sopimuksen Suomea tarkoittava sanonta 'kaikki käytettävissä olevat voimat' ei sellaisenaan määritä puolustuksemme laadullista tasoa tai torjuntavoimaa, ei ristiriitaa sopimuksen ja puolustusvalmiutemme välille voi *juridisesti ottaen* syntyä, kunhan vain aseellisen hyökkäyksen kohteeksi jou-

duttuamme käyttämme tarpeen mukaan torjuntaan kaikki kulloisetkin mahdollisuutemme. Siis millainen puolustusvalmius tahansa voisi vastata sopimuksen velvoituksia», Ulkopoliitikka 4, 1971 s. 16—17. Sutela tosin jatkaa toteamalla edellisen tulkinnan pinnalliseksi, mutta se on kuitenkin se, mikä juridisesti on »selvästi julkilausuttu velvollisuus».

¹⁴ Ks. esim. ulkoministeri Tshen Jin haastattelu, teoksessa Mikko Valtasaari, Nouseeko aurinko idästä, Helsinki 1969 s. 65.

¹⁵ Ks. esim. Claude Julien, Imperiumin kasvot, Helsinki 1970, erityisesti s. 20—25 ja 331—343, Harry Magdoff, Imperialism in aikakausi, Helsinki 1970, erityisesti s. 51—55, ja Raimo Väyrynen—Uolevi Arosalo, Some Social Correlates of the Production of Strategic Metals, Instant Research on Peace and Violence, 2, 1971, s. 39—63.

¹⁶ Eräissä kommentteissa on jo ehditty arvailemaan, että »lähivuosina pääsemme ehkä maanosamme ripeimmin varustautuvan valtion asemaan» (jos verrataan kasvu-prosentteja); Jaakko Blomberg, Puolustusksymyksestä, puheenvuoro Paasikivi-seurassa 23. 9. 1971.

¹⁷ Ehkä tästä, ehkä jostakin muusta syystä, valtiovarainministeriö on ensi vuoden budjettiesityksen liitteessä jättänyt jo lähivuosien hahmotelmissa puolustuskomitean ehdotukset huomiotta esittämällä pienempiä kustannuksia.

¹⁸ Esim. komitean hyväksymä massa-armeijalinja ei vastaa SDP:n turvallisuus- ja puolustuspoliittista ohjelmaa; ks. SDP ulkopoliitikka, s. 17.

Rauhan ystävä katselee kaihoten puolueiden vanhoja ohjelmia ja soisi mielellään esim. keskustapuolueen ja sosiaalidemokraattien lähtevän vanhoista premisseistä:

»Puolustuslaitoksen kustannukset on saatava nykyisestään huomattavasti vähene-mään ja asevelvollisuuden suorittaminen kansalaisille mahdollisimman helpoksi» (ml:n vuoden 1921 ohjelma).

»Työväkeä ja muita kansalaisia on kasvatettava ymmärtämään kapitalistisen yhteis-kuntajärjestelmän luonne, sotavarustelujen alkuperä ja tarkoitus sekä niiden tuottamat vaarat ja tätä varten luotava mahdollisimman yleinen ja voimakas mielipide kansain-välisen rauhan ja aseistariisumisen puolesta. Työväelle on tehtävä selväksi, että sen on muun luokkataistelunsa ohella taisteltava militaristisia pyrkimyksiä vastaan» (SDP:n vuoden 1930 ulkopoliittinen ja sotilasohjelma). Olavi Borg, Suomen puolueet ja puo-loeohjelmat 1880—1964, Porvoo 1965, s. 168, 193—198.